

ELÇİN ƏHMƏDOV

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCANIN
MİLLİ MARAQLARA ƏSASLANAN
DÖVLƏT SİYASƏTİ

Azərbaycan Respublikası
Prezidentinin İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

BAKİ – 2023

Bu kitab Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri
Heydər Əliyevin xatirəsinə dərin hörmət və minnətdarlıq
hissi ilə Ulu Öndərin anadan olmasının 100 illiyi
münasibətilə qeyd edilən “Heydər Əliyev İli” nə
INDIGO mətbəəsinin hədiyyəsidir.

Elmi redaktor: **Hikmət Baba oğlu Məmmədov,**
professor, siyasi elmlər doktoru

**E.İ. Əhmədov. Heydər Əliyev və Azərbaycanın milli maraqlara
əsaslanan dövlət siyasəti.** Bakı, “Zərdabi Nəşr” MMC. 2023, 200 s.

Kitabda Ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrlərdə (1969–1982; 1993–2003) ölkəmizin milli maraqlarına əsaslanan dövlət siyasəti tədqiq edilir. İlk növbədə Heydər Əliyevin 1967–1987-ci illərdə ermənilərin əsassız ərazi iddialarına qarşı mübarizəsi öyrənilir. Eyni zamanda, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Qarabağda milli ruhun yüksəlməsi, həmçinin milli-mənəvi dəyərlərin və dövlət maraqlarının qorunması istiqamətində fəaliyyəti təhlil edilir. Bundan əlavə, 1993–2003-cü illərdə Heydər Əliyevin milli maraqlara əsaslanan xarici siyasət strategiyası tədqiq edilir. Bununla yanaşı, Ümummilli liderin Azərbaycanın beynəlxalq mədəni əlaqələrinin qurulmasında, həmçinin genişlənməsində rolu təhlil edilir, milli həmrəyliyin və birliyin əsası olan azərbaycançılıq ideyası öyrənilir. Kitabda Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrlərdə bütün sahələrdə ölkəmizin milli maraqlarının və mənafelərinin qorunmasına yönəlmiş bir sıra mühüm məsələlər geniş tədqiq edilir.

Kitab geniş oxucu auditoriyası üçün nəzərdə tutulmuşdur.

ISBN 978 9952 554 69 4

© “Zərdabi Nəşr”, 2023
© E.İ. Əhmədov, 2023

“Tarix dəfələrlə sübut etmişdir ki, xalqın əvəzsiz milli sərvəti olan müstəqilliyin qorunması, onun əldə edilməsindən qat-qat ağır və mürəkkəb vəzifədir. Azərbaycanın əldə etdiyi dövlət müstəqilliyi tarixi nailiyyətdir və biz bunu qorumalıyıq, saxlamalıyıq. Bunu gələcək nəsillərə daha da möhkəm Azərbaycan dövləti kimi verməliyik. Azərbaycan dövləti indiə qədər olduğu kimi, bundan sonra da Azərbaycanın dövlətçiliyinin, müstəqilliyinin, Azərbaycan xalqının milli azadlığının keşiyində daim duracaq və bu müstəqilliyi cəsarətlə qoruyub saxlayacaqdır. İnanıram ki, müstəqil Azərbaycan Respublikası XXI əsrdə həyatın bütün sahələrində geniş inkişaf edən, çiçəklənən bir ölkə kimi böyük uğurlar qazanacaqdır”

Heydər Əliyev,
Ümummilli lider

*Kitab Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri,
görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin
anadan olmasının 100 illiyinə ithaf olunur.*

GİRİŞ

Ümummilli lider Heydər Əliyev respublikamıza rəhbərlik etdiyi dövrlərdə (1969-1982; 1993-2003) Azərbaycanın milli maraqlarını hər zaman uca tutmuşdur. 1969-cu il iyulun 14-də Heydər Əliyevin respublika rəhbəri seçilməsi ilə Azərbaycanın taleyində və tarixində dönüş başlandı. Bu şərəfli tarixdə, 1969-1982-ci illərdə bütün sahələrdə əldə edilən tərəqqi və yüksəlişdə Azərbaycan KP MK-nın 1969-cu il 5 avqust tarixli plenumu böyük bir proqram sənədi olmaqla mühüm əhəmiyyətə malik olmuşdur. Bu proqram sənədi əsasında həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində Azərbaycanda tənəzzüldən tərəqqiyə dönüş başlandı. Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlməsi və bu proqram sənədini irəli sürməsi ilə Azərbaycanda dirçəliş, inkişaf, cəmiyyətin keyfiyyətə irəliyə, milli özünüdərkə dönüş mərhələsinin başlanğıcı qoyulmuşdur.

1969-1982-ci illər Azərbaycanın ictimai-siyasi, o cümlədən sosial-iqtisadi və mədəni həyatında milli intibah dövrü kimi dəyərləndirilir. Ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə qısa müddətdə respublikanın iqtisadi inkişafının konsepsiyası hazırlanmış, iqtisadiyyatda, o cümlədən kənd təsərrüfatında ixtisaslaşma, maddi-texniki və müasir istehsal sahələrinin yaradılması ilə kompleks tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bununla yanaşı, Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi ilk dövrdə elm, təhsil və mədəniyyətin in-

kişafı, xalqın tarixi yaddaşının özünə qaytarılması istiqamətində görülən işlər milli ruhun oyanmasına, azərbaycançılıq məfkurəsinin zənginləşməsinə güclü təsir göstərmiş və gələcəkdə müstəqil dövlətçiliyin bərpası üçün əsaslı zəmin hazırlamışdır.

1969-cu ildə ümummilli lider Heydər Əliyev hakimiyyətə gələrkən respublikanın qarşısında həllini gözləyən bir sıra ciddi problemlər dururdu. Həmin problemlər bütün əvvəlki tarixi dövrlərdə, xüsusilə sovet hakimiyyəti illərində yığılıb qalmış, həllinə çox vaxt heç cəhd edilməmiş və ya edilən bəzi cəhdlər elə bir ciddi nəticələr verməmişdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan sovetləşdikdən sonra bolşevik cildində respublikaya qayıdan erməniləri müxtəlif partiya və sovet orqanlarında məsul vəzifələr tutaraq antiazərbaycan fəaliyyətlərini yeni hakimiyyətin şüarları ilə pərdələnmiş halda qəddarlıqla davam etdirirdilər. Bu mənada Cümhuriyyət dövründə xarici ölkələrə təhsil almağa göndərilmiş azərbaycanlı gənclərin böyük əksəriyyəti 20-30-cu illərdə sovet repressiya maşınının qurbanı oldular.

Azərbaycanın ən ciddi problemlərindən biri mədəni, tarixi irsi məhv olmaqdan qorumaq, inkişaf etdirmək və zənginləşdirmək idi. Həmçinin milli-mənəvi və dini dəyərlərin qorunması da çox mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Bu baxımdan əsas problemlərdən biri olan ana dilini qorumaq, inkişaf etdirmək, ona dövlət dili statusu vermək olduqca zəruri idi. Bununla yanaşı, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi 1969-1982-ci illərdə Qarabağa çox böyük diqqət və qayğı göstərilmiş, eləcə də erməni iddiaları hər zaman iflasa uğramışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, ümummilli lider Heydər Əliyev 1982-1987-ci illərdə Moskvada yüksək vəzifədə işlədiyi müddətdə də Azərbaycanı diqqətdə saxlamış, qarşıya çıxan

problemləri həll etmiş, respublikanın elmi-texniki tərəqqisinə, mədəni inkişafına daim qayğı göstərmişdir.

XX əsrin sonunda Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzünün qarşısını almaq, onun ağır nəticələrini aradan qaldırmaq, dövlətimizin ərazi bütövlüyünü və təhlükəsizliyini təmin etmək, dünyaya siyasi və iqtisadi integrasiya olmaq zərurəti düşünülmüş, ardıcıl və milli maraqların qorunmasına əsaslanan xarici siyasət tələb edirdi.

1993-cü ilin ikinci yarısında ümummilli lider Heydər Əliyevin yenidən hakimiyyətə qayıdışı Azərbaycanda müstəqil dövlətçilik ideyalarının bərqərar olmasına şərait yaratdı. Ümummilli lider məhz xalqımızın milli dəyərlərinə, adət-ənənələrinə, tarixi soykökünə, xüsusilə dövlətçilik prinsiplərinə sadıq qalaraq Azərbaycanın ideoloji fəaliyyət strategiyasını da məhz bu amillər üzərində qurdu. Ümummilli lider son dərəcə təcrübəli dövlət başçısı və görkəmli siyasi xadim kimi bu çətin və mürəkkəb vəzifələrin öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gəlmək bacarığı nümayiş etdirdi. Bununla yanaşı, Azərbaycanın sistemli şəkildə dünya birliyinə integrasiya olunmasında ikitərəfli və çoxtərəfli siyasi münasibətlərin genişlənməsi istiqamətində atılan addımlar mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Bu baxımdan, Azərbaycanın milli maraqlarını hər zaman uca tutaraq ölkəmizin dinamik inkişaf strategiyasının əsasını qoymuş dahi şəxsiyyət, görkəmli dövlət xadimi, ümummilli lider Heydər Əliyevin zəngin irsi müstəqil Azərbaycan dövlətinin inkişafı və tərəqqisi yolunda, indiki və gələcək nəsillər üçün əvəzsiz sərvət, böyük qürur və iftixar mənbəyidir. Bu irsi öyrənmək və təbliğ etmək hər birimizin məsul və şəərəfli borcudur.

I BÖLMƏ

HEYDƏR ƏLİYEVİN DÖVLƏTÇİLİK İDEYALARI VƏ MİLLİ MARAQLARIN QORUNMASI İSTİQAMƏTİNDƏ FƏALİYYƏTİ

1.1. Heydər Əliyevin ermənilərin əsassız ərazi iddialarına qarşı mübarizəsi

Qeyd etmək lazımdır ki, sovet dövründə erməni millətçiləri zaman-zaman imkan düşdükcə Azərbaycan torpaqlarına əsassız iddialar irəli sürürdülər. İkinci dünya müharibəsi qurtardıqdan sonra Azərbaycan və Türkiyə yenidən əsassız erməni iddiaları ilə üz-üzə qaldı. Xaricdə fəaliyyət göstərən erməni təşkilatları SSRİ-Türkiyə münasibətlərindəki soyuqlaşmadan və dünyada yaranmış vəziyyətdən yararlanıb Türkiyəyə qarşı sərsəm ərazi iddiaları ilə çıxış edərək dünyanın müxtəlif ölkələrində, yenicə yaradılmış Birləşmiş Millətlər Təşkilatının qarşısında tələblərinin yerinə yetirilməsini irəli sürdülər. Lakin Türkiyədən torpaq ərazisi almaq istəkləri boşa çıxdıqdan sonra onlar Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları irəli sürməyə başladılar.

Bəzi xarici dövlətlərin erməni daşnaklarından casusluq məqsədilə istifadə etmələrinə qarşı fəaliyyət göstərən ümummilli lider Heydər Əliyev bu istiqamətdə qonşu ölkələrdə və respublikada əməliyyatların keçirilməsində, eləcə də onların zərərsizləşdirilməsində müstəsna rol oynamışdı. Heydər Əliyev bu fəaliyyətini 60-cı illərdə də davam etdirmişdi. 1965-ci ilin aprel ayında İrəvan küçələrinə çıxan bir neçə min erməni yenidən Türkiyə və Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları irəli sürdülər (10, s.338).

XX əsrin 60-cı illərinin ortalarında Ermənistan SSR-də növbəti dəfə anti-Azərbaycan təbliğatı geniş miqyas almağa başladı. Bununla yanaşı, 1965-ci il aprelin 23-də İrəvanda qondarma "erməni soyqırımı"nın 50 illiyi, terrorçu Andronikin isə anadan olmasının 100 illiyi Ermənistan SSR-də təntənəli surətdə qeyd edildi (12, s.337-339). Həmin dövrdə ermənilərin təbliğatının bir hissəsi də tarixin saxtalaşdırılaraq uydurma erməni tarixinin yaradılması, azərbaycanlıların vəhşi bir millət kimi təqdim edilməsi istiqamətində müxtəlif məzmunlu əsərlərin yazılması, bu yalanların reallıq kimi bilərəkdən dərsliklərə salınmasının təşkili, bununla da planlarının növbəti mərhələsini həyata keçirmək məqsədilə erməni gəncləri arasında ifrat millətçiliyin və düşmənçiliyin təbliğ edilməsi idi.

Həç şübhəsiz, erməni iddialarına qarşı sərt mübarizə aparan azərbaycanlı xadimlər, xüsusi xidmət orqanlarının əməkdaşları da var idi. Bu baxımdan, Heydər Əliyev Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində (DTK-da) müxtəlif vəzifələrdə, bu orqanın sədr müavini və sədri işləyərkən millətin bütün problemlərini daha dərinləndirən öyrənmişdi. Ümummilli lider Heydər Əliyev, eyni zamanda Qarabağın tarixini, coğrafiyasını, iqtisadiyyatını, orada yaşayanların düşüncələrini də gözəl bilirdi. Qeyd etmək lazımdır ki, Heydər Əliyev DTK sədri vəzifəsində çalışdığı illər ərzində gənc milli kadrların işə qəbul olunması zamanı onların Azərbaycan xalqının milli, dini adət-ənənələrini, Azərbaycan tarixi, mədəniyyəti və incəsənətini necə bilmələri ilə maraqlanar, bunlara dair suallar verərdi.

Hələ Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin sədri olarkən erməni millətçilərinin əsassız ərazi iddialarının qarşısı dəfələrlə alınmış, onların fitnəkar niyyətlərinə qarşı müba-

rizəni daha da gücləndirmiş və bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlərə şəxsən nəzarət etmişdir. Sonralar müstəqillik illərində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev nitqlərinin birində etiraf edərək deyirdi: “60-cı, 70-ci illərdə erməni millətçiləri Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan ayıraraq Ermənistanı birləşdirmək cəhdlərindən əl çəkməmişdilər. Onlar dəfələrlə çox qızgın fəaliyyətə başlamışdılar. Ancaq onların qarşısı alınmışdır. Mən bunların şəxsən şahidiyəm və bir çox hallarda həmin cəhdlərin qarşısının alınmasının təşkilatçısıyam” (41).

Qeyd etmək lazımdır ki, Heydər Əliyev hələ 1965-ci ildə DTK sədrinin müavini işlərkən Yerevanda bir qrup azğınlaşmış erməninin keçirdiyi mitinqlərdə Türkiyə və Azərbaycan əleyhinə əsassız ərazi iddiaları irəli sürməsinə yaxşı bilirdi. Onun bütün bu fəaliyyətin nəticəsində gənc, ancaq təcrübəli DTK əməkdaşlığından Sov.İKP MK Siyasi bürosu üzvlüyünə qədər keçdiyi həyat yolu, eyni zamanda erməni millətçiliyinə, daşnaklara sarsıdıcı zərbə vurulması, Qarabağın dağlıq hissəsində antiazərbaycan fəaliyyətlərinin qətiyyətlə qarşısının alınması bu gün üçün olduqca əhəmiyyətlidir və öyrənilməsi bir tarixdir.

Belə ki, Heydər Əliyev 1967-ci il iyun ayının 26-da Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi V.Axundova məktubunda yazırdı ki, iyun ayının 23-dən 24-nə keçən gecə Xankəndidə bəzi küçələrdə erməni dilində 8 x 9 sm. ölçüdə 300 vərəqə yayılmışdır (12, s.347; 10, s.328). Həmin vərəqələrdə ermənilər tərəfindən Dağlıq Qarabağın Ermənistan SSR-ə birləşdirilməsi tələb edilir və millətçi fikirlər irəli sürülürdü. Məktubda qeyd edilirdi ki, vərəqənin müəlliflərini axtarıb tapmaq, eləcə də digər lazımi tədbirləri görmək üçün Xankəndiyə əməliyyat qrupu göndərilmiş və təqsirkarlar ciddi cəzalan-

Hörmətli oxucu,

“Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 18-ci və 19-cu maddələrinə uyğun olaraq müəlliflik hüququnun qorunması məqsədilə əsərin tam mətni ilə Kitabxananın oxu zalında tanış ola bilərsiniz.

